

Ewa Smoleń¹, Beata Dobrowolska²

¹Institut Pielęgniarstwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. J. Grodka w Sanoku

²Katedra Rozwoju Pielęgniarstwa, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Wanda Lankajtes i jej rola w rozwoju pielęgniarstwa społecznego w Polsce

Wanda Lankajtes and her role in social nursing development in Poland

STRESZCZENIE

Wanda Lankajtes – trzykrotna stypendystka Fundacji Rockefellera – była jedną z inicjatorek pielęgniarstwa społecznego w Polsce. Autorka i współautorka artykułów w czasopiśmie „Pielęgniarka Polska” z zakresu pielęgniarstwa społecznego. Nieprzerwanie pracująca nad własnym rozwojem zawodowym związanym z opieką nad podopiecznymi w środowisku. Wymagająca i szanowana nauczycielka zawodu. Zwolenniczka znacznej suwerenności i samodzielności pielęgniarek w działaniach na rzecz podopiecznych z jednoczesnym partnerstwem z grupą zawodową lekarzy.

Problemy Pielęgniarstwa 2011; 19 (3): 405–410

Słowa kluczowe: pielęgniarstwo społeczne, pielęgniarstwo polskie, historia pielęgniarstwa, Wanda Lankajtes

ABSTRACT

Wanda Lankajtes was triple Rockefeller Foundation fellow and one of the initiators of social nursing in Poland. She was author and co-author of articles concerning social nursing published in the Journal „Polish Nurse”. She was constantly working on her professional development associated with care for patients in their social environment. Wanda Lankajtes was demanding and respected nursing teacher. She was also supporter of sovereignty and autonomy of nurses in their efforts in work for patients and partnership with physicians.

Nursing Topics 2011; 19 (3): 405–410

Key words: social nursing, Polish nursing, history of Polish nursing, Wanda Lankajtes

Wstęp

Początki pielęgniarstwa społecznego były związane z instytucjami kościelnymi, które sprawowały opiekę nad osobami chorymi oraz potrzebującymi pomocy. W tamtym czasie rozwoju medycyny chorobę rozumiano jako karę za grzechy, a osoby chore nosiły miano naznaczenia i były izolowane od społeczeństwa. Odpowiedzialność za działania pielęgnacyjne spoczywała przede wszystkim na kobietach, a była uwarunkowana instynktem opiekuńczym [1]. Do połowy XX wieku wśród chorób pierwsze miejsce zajmowały choroby zakaźne, które stanowiły równocześnie główną przyczynę zgonów. Częste epidemie i pandemie prowadziły do negatywnych skutków społecznych i zdrowotnych. Brak efektywnych w działaniu leków i sposobów leczenia stanowił istotną przyczynę rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych: gruźlicy, ospy, duru brzuszego i czerwonki. Wśród uwarunkowań licznych zachorowań elemen-

tarne znaczenie miały również złe warunki mieszkaniowe, błędy żywieniowe oraz brak przestrzegania zasad higieny [1, 2].

W XIX wieku pielęgnowaniem zajmowały się kobiety i instytucje kościelne. Na przełomie XIX i XX wieku za sprawą działań Florencji Nightingale zaczęło się rozwijać pielęgniarstwo świeckie. W 1890 roku w Krakowie na Uniwersytecie Jagiellońskim powstała Katedra Higieny, a następnie w Warszawie poradnie i ośrodki zdrowia — pierwsze instytucje opieki otwartej. Zatrudnienie otrzymały w nich absolwentki szkół pielęgniarstwa — przygotowywane do pracy z wykorzystaniem wzorów pielęgniarstwa z krajów Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych. Przygotowanie to wymagało jednak dostosowania do polskich warunków kulturowych i ekonomicznych. W takich okolicznościach zrodziły się pierwsze formy opieki nad rodziną w środowisku zamieszkania [1, 2].

Adres do korespondencji: dr n. hum. Beata Dobrowolska, Katedra Rozwoju Pielęgniarstwa, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Al. Raclawickie 1, 20–059 Lublin, e-mail: bdob10@wp.pl

Rycina 1. Wanda Stefania Lankajtes

Figure 1. Wanda Stefania Lankajtes

Początki pielęgniarstwa społecznego w Polsce były związane z powstaniem pierwszych szkół pielęgniarstkich w okresie międzywojennym ubiegłego stulecia. Formalne inicjatywy pracy w środowisku były obserwowane w poradniach przeciwgruźliczych i w zakresie sprawowania opieki nad niemowlętami i dziećmi [2].

Wanda Stefania Lankajtes (31.07.1896–06.09.1970) urodziła się w Targówku w okolicach Warszawy jako córka Dawida Sylwestra i Zofii ze Strzałkowskich [3, 4] (ryc. 1). Ojciec prowadził nieduży zakład produkcyjny. Wychowanie w duchu wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka oraz głębokich wartości patriotycznych stało się niepodważalnym fundamentem jej życia [3, 5]. Po ukończeniu gimnazjum i Kolegium Humanistycznego pracowała najpierw jako sekretarka w Gimnazjum Państwowym im. Marii Konopnickiej w Warszawie [6, 7]. Wrażliwość na potrzebujących i chęć niesienia im pomocy sprawiły, że 8 listopada 1923 roku została słuchaczką V kursu w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek [1, 4]. Szkołę pielęgniarstwą ukończyła 1 grudnia 1925 roku, a 16 kwietnia 1926 roku, po zdaniu egzaminu państwowego, otrzymała świadectwo pielęgniarzki dyplomowanej [6]. Pierwszą pracę jako pielęgniarzka podjęła w poradni przeciwgruźliczej [8]. W latach 1928–1936 pracowała dodatkowo w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek na stanowisku instruktorki zawodu. Prowadziła wykłady z zakresu pielęgniarstwa społecznego [4, 6]. Sumienność i rzetelność w wykonywaniu obowiązków sprawiły, że korzystała z dostępnych form doskonalenia zawodowego. Trzykrotnie wyjeżdżała na stypendium Fundacji Rockefellera [3, 8, 9]. Na bieżąco zapoznawała się z literaturą i publikacjami naukowymi w prasie zagranicznej.

Od 1936 roku sprawowała stanowisko asystentki Dyrektorki Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek, a w latach 1939–1945 wicedyrektorki szkoły. Systematycznie wizytowała powstające szkoły pielęgniarstkie i kierowała procesem doskazywania instruktorek zawodu. Sprawowała

także opiekę nad absolwentkami Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek. Kierując do pracy do zakładów opieki zdrowotnej, zwracała uwagę na predyspozycje zawodowe i osobiste absolwentek [6, 10]. Budziła respekt i szacunek, była surowa i wymagająca, ale jednocześnie emanowała otwartością na drugiego człowieka [11, 12].

W latach 1929–1933 była inspektorką w poradni przeciwgruźliczej w Warszawskim Towarzystwie Przeciwgruźliczym [8]. Jednocześnie pełniła funkcję współredaktorki pierwszego polskiego czasopisma zawodowego dla pielęgniarzek „Pielęgniarka Polska” [6]. W latach 1930–1939 była członkiem redakcyjnym miesięcznika, publikując w nim kilkakrotnie artykuły [4]. Równocześnie od 1930 roku Wanda Lankajtes była czynną członkinią Stowarzyszenia Absolwentek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek [4] oraz Polskiego Stowarzyszenia Pielęgniarek Zawodowych (PSPZ). W latach 1934–1935 sprawowała funkcję jego przewodniczącej [2].

W 1933 roku delegowana przez PSPZ uczestniczyła w Kongresie Międzynarodowej Rady Pielęgniarek, który odbył się w dniach 9–15 lipca w Paryżu i Brukseli [4]. Była członkinią zespołu przygotowującego projekt ustawy o pielęgniarstwie [8], którą Polski Sejm uchwalił 21 lutego 1935 roku (Dz. UPR 1935, nr 27, poz. 199) [6]. W czasie II wojny światowej pracowała w szkole oraz szpitalu dla żołnierzy w Warszawie, a po zajęciu miasta przez Niemców wyjechała do Dunajca, gdzie pracowała w Domu dla Dzieci. W 1945 roku, po zakończeniu wojny, nie mogąc powrócić do Warszawy, uczestniczyła w tworzeniu szkoły pielęgniarstkiej przy Akademii Medycznej w Gdańsku, która pierwsze słuchaczki przyjęła już we wrześniu tegoż roku [2]. W tym samym roku powróciła do Warszawy i podjęła pracę na stanowisku radcy w Departamencie Organizacji w Wydziale Zawodów Leczniczych i Szkolenia w Ministerstwie Zdrowia [8]. Zakończyła działalność nauczycielską, ale doświadczenia i znajomość realiów dotychczasowej pracy w szkolnictwie mogła wykorzystać przy wprowadzaniu zmian w powojennej rzeczywistości [9]. W maju 1946 roku została wybrana na stanowisko kierownika referatu szkół medycznych [8]. W 1951 roku została usunięta z tego stanowiska z racji wyznawanych poglądów oraz wartości i do przejścia na emeryturę pracowała w Głównej Bibliotece Lekarskiej [2].

Od 1957 roku była członkiem Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego, choć nie pracowała już czynnie w zawodzie pielęgniarzki. Pomimo zasług i wprowadzanych innowacji nie była doceniona przez ówczesne władze. Dopiero po śmierci w uznaniu zasług dla służby zdrowia przyznano jej Odznaczenie nr 4570 „za wzorową pracę w służbie zdrowia” [8].

Cel pracy

Celem pracy było omówienie roli Wandy Lankajtes w rozwoju pielęgniarstwa społecznego w Polsce.

Pracę przygotowano na podstawie analizy źródłowej literatury dotyczącej początków tworzenia się pielęgniarstwa polskiego. Wykorzystano archiwalne źródła historyczne w postaci pozycji zwartych oraz wywiadu z rodziną Wandy Lankajtes.

Praca w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek oraz w Poradni Środowiskowej

Wanda Lankajtes już w czasie nauki w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek interesowała się nie tylko chorymi przebywającymi w szpitalu, ale zwracała uwagę na warunki socjalne oraz dostrzegała potencjalne problemy dotyczące sytuacji społecznej chorego [2].

Po otrzymaniu tytułu zawodowego pielęgniarki dyplomowanej otrzymała propozycję pracy w poradni przeciwgruźliczej im. L. Kobyłeckiego w Warszawie prowadzonej przez Warszawskie Towarzystwo Przeciwgruźlicze [8].

Pod okiem takich autorytetów jak Maria Babicka-Zachertowa, prekursorka pielęgniarstwa domowego w Polsce, była wprowadzana w dziedzinę pielęgniarstwa społecznego, które zaczynało się tworzyć [2]. Ośrodek obejmował opieką osoby chore na gruźlicę, a równocześnie i pozostałych członków rodzin. Prowadzono wobec wszystkich podopiecznych działania profilaktyczne chroniące przed zachorowaniem. Wszelkich porad i wskazówek udzielano w Poradni Przeciwgruźliczej. Z inicjatywy Marii Babickiej-Zachertowej od 1923 roku rozpoczęto prowadzenie wizyt domowych, które ułatwiły kontakt ze współmieszkańcami osób chorych na gruźlicę. Były to oczywiście działania pionierskie na płaszczyźnie profilaktyki, a zarazem istotne, ponieważ w okresie braku skutecznego leku przeciw gruźlicy zahamowanie rozprzestrzeniania się zakażeń mogła dać jedynie optymalna ochrona osób zdrowych [2]. Ważnym elementem działań pielęgniarki była funkcja edukacyjna oraz dokładna ocena stanu bio-psycho-społecznego podopiecznego.

Sytuacja gospodarczo-ekonomiczna Polski cechująca się wysokim bezrobociem, złymi warunkami pracy i niskimi wynagrodzeniami nie sprzyjała godnym warunkom życia, a dodatkowo rodziła kolejne problemy i potrzeby zdrowotne. Zadania pielęgniarki środowiskowej były utrudnione poprzez niską świadomość społeczną w zakresie opieki sprawowanej w środowisku zamieszkania pacjenta [1, 2].

Pracując w WSP i Poradni Środowiskowej, Wanda Lankajtes wypracowała własne metody postępowania wobec podopiecznych w środowisku zamieszkania, które były pomocne w sprawowaniu opieki nad pacjentami. Należy podkreślić fakt, że w obliczu ówczesnych problemów zdrowotnych oraz małej świadomości społecznej w zakresie opieki pielęgniarstwie i socjalnej zadania pielęgniarki środowiskowej wymagały nowych rozwiązań. Zaangażowanie w sprawy pielęgniarstwa

sprawiło, że dostrzegła istotę roli pielęgniarki pracującej w środowisku. Była zwolenniczką usamodzielnienia się pielęgniarek w pełnieniu funkcji zawodowej, zwłaszcza w środowisku zamieszkania podopiecznego, jednocześnie zwracała uwagę na znaczenie partnerstwa w relacji z lekarzem [2].

Praca pielęgniarki środowiskowej łączyła w sobie zarówno funkcję opiekuńczą, diagnostyczną, terapeutyczną, jak i wychowawczą oraz profilaktyczną. Ważne więc było odpowiednie przygotowanie oparte na wszechstronnej wiedzy, umiejętnościach oraz bogatym doświadczeniu, które zapewniały wysokie kompetencje zawodowe. Wanda Lankajtes otrzymała podstawy w zakresie pielęgniarstwa społecznego podczas nauki w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek.

Przed rozpoczęciem zajęć praktycznych Wanda Lankajtes zapoznawała słuchaczki na wykładach w trakcie „trzeciej teorii” z podstawami i założeniami ówczesnego pielęgniarstwa społecznego. Wszelkimi wiedza i doświadczenia zdobyte podczas wyjazdów stypendialnych starała się umiejętnie dostosowywać do polskich realiów. Uważała, że tylko permanentne poszerzanie wiedzy i umiejętności oraz jak najdokładniejsze ich przekazywanie da oczekiwane efekty i przyczyni się do umacniania pielęgniarstwa polskiego, uwzględniającego ówczesne problemy i potrzeby zdrowotne. Jej pracę cechowała ogromna odpowiedzialność za każde zadanie oraz osobę jej powierzoną: pielęgniarkę, uczennicę, podopiecznego. Systematycznie zapoznawała się z zawodową prasą zagraniczną (znała cztery języki obce) związaną z opieką pielęgniarstwą i dostosowując innowatorskie treści do polskich realiów, wprowadzała w prowadzone przez siebie wykłady i zajęcia praktyczne. Z jej inicjatywy programy nauczania uzupełniono o treści dotyczące prawodawstwa w zakresie ubezpieczeń społecznych [2].

Na stanowisku pielęgniarki środowiskowej w Miejskiej Stacji Higieny Zapobiegawczej pracowała przez 6 lat do 1931 roku [2]. W latach 1928–1936 była instruktorką zawodu w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek. Przez cały okres pracy współpracowała z pielęgniarkami pracującymi w poradni, zapoznając słuchaczki szkoły pielęgniarstwie z funkcjonowaniem ośrodka. Równocześnie była odpowiedzialna za organizację szkolenia praktycznego. Podczas pracy w WSP opracowała nowatorskie zasady pracy dla słuchaczek szkoły oraz pielęgniarek pracujących w środowisku [4]. Zapoznawała praktykantki i pielęgniarki pracujące z bieżącą i okresową kontrolą działalności ośrodka. Zobowiązała także pielęgniarki do przekazywania uwag i własnych spostrzeżeń oraz oczekiwań wynikających z pełnionych obowiązków [2].

Będąc odpowiedzialną za szkolenie praktyczne, podkreślała znaczenie stopniowego wprowadzania słuchaczek w powierzony im zakres obowiązków, co miało

swoje odzwierciedlenie w przebiegu zajęć. Rozpoczęto od prostych czynności pielęgnacyjnych, jak na przykład technika przewijania noworodka, aż do zasad przygotowywania mieszanek dla noworodków. Pracując w poradni, zwracała szczególną uwagę na przygotowanie uczennic do wizyt u podopiecznych. Najpierw sama przedstawiała wymagania dotyczące prowadzenia wywiadu. Podczas pierwszej wizyty w środowisku zamieszkania pacjenta sama przeprowadzała wywiad w obecności najczęściej jednej słuchaczki. Do kolejnego wejścia słuchaczki musiały się solidnie i dokładnie przygotować w oparciu o kartę zdrowia i kartę środowiskową danej rodziny, ponieważ każda z nich przeprowadzała wywiad samodzielnie w obecności instruktorki, która w każdej chwili służyła pomocą, ale równocześnie oceniała działania uczennic. Jeśli podczas wywiadu nie stwierdziła żadnych braków i pomyłek, kolejne wywiady słuchaczki mogły prowadzić samodzielnie. Każdy z przeprowadzonych wywiadów omawiała na bieżąco. W sobotę, w dniu wolnym od wizytowania podopiecznych, razem z uczennicami podsumowywała cały tydzień pracy. Zwracała szczególną uwagę na pojawiające się problemy i trudności zaobserwowane w trakcie wizyt [2].

Wanda Lankajtes jako instruktorka sama oprowadzała słuchaczki po ośrodku i omawiała zasady jego funkcjonowania. Starła się jak najlepiej przygotować uczennice do pracy w środowisku zamieszkania pacjenta, którego poradnia obejmowała opieką, dlatego uczestniczyła zarówno w etapie przygotowawczym, jak i podsumowującym pracę w środowisku. Wykorzystywała przy tym swoją wiedzę i talent pedagoga. Dowodem tego był fakt, że znała dobrze wszystkich podopiecznych należących do rejonu, w którym pracowała i prowadziła zajęcia z uczennicami.

Praca w środowisku w poradni przeciwgruźliczej oraz instruktorki w WSP pozwoliły na określenie zakresu działań pielęgniarki środowiskowej we współpracy z lekarzem oraz samodzielnie w środowisku pacjenta [2]. Podstawą tych działań była znajomość przez Wandę Lankajtes problemów zdrowotnych podopiecznych [8].

Stypendia Fundacji Rockefellera

Wanda Lankajtes na pierwsze stypendium Fundacji Rockefellera wyjechała w 1928 roku. Propozycję otrzymała od Dyrekcji Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek i Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy. Wyjazd stypendialny był ściśle związany z jej zainteresowaniami — pielęgniarstwem społecznym. Ukończyła specjalizację w zakresie pielęgnowania dziecka i zapoznała się ze strategią zwalczania gruźlicy. W Belgii zdobyła doświadczenie z zakresu szkolnictwa pielęgniarskiego, w Austrii zapoznała się z organizacją opieki szpitalnej, a w Anglii zdobyła doświadczenie w zakresie pielęgniarstwa położniczego [6]. Po niemal rocznym pobycie wróciła

do Polski w 1929 roku i pełna nowych doświadczeń rozpoczęła pracę w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek na stanowisku instruktorki zawodu w dziale Pielęgniarstwa Społecznego. Odpowiadała za pracę słuchaczek w miejscu zamieszkania pacjentów będących pod opieką Stacji Higieny Zapobiegawczej [2].

Na kolejne stypendium Fundacji Rockefellera wyjechała w 1934 roku zaledwie na 3 miesiące do Norwegii, Holandii i Belgii oraz Francji. Ponowny wyjazd był związany również z jej zainteresowaniami. Pobyt w krajach Europy Zachodniej dał jej możliwość zapoznania się z dobrze rozwiniętą opieką domową nie tylko nad chorymi somatycznie, ale również nad osobami z chorobami psychicznymi. Innowatorskie działania, z jakimi się spotkała podczas wyjazdu, to resocjalizacja więźniów [8]. Dodatkowo odbyła przeszkolenie w zakresie zieleniarstwa domowego [3]. Zapoznała się z zakresem zadań pielęgniarek środowiskowych związanych z pielęgnowaniem zarówno w ośrodku zdrowia, w domu, jak i z higieną szkolną. Wnioski z wyjazdu przedstawiła w formie sprawozdawczego zestawienia dotyczącego funkcjonowania pielęgniarstwa środowiskowego, które przekazała Wydziałowi Zdrowia Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy.

Wszechstronna nowatorska wiedza, bogate doświadczenie zawodowe oraz zainteresowania stały się podstawą wprowadzenia przez Wandę Lankajtes zmian w zakresie opieki nad osobami w środowisku zamieszkania. Dzięki jej staraniom objęto opieką osoby w wieku geriatrycznym, rekonwalescentów oraz przewlekle chorych — określaną później opieką środowiskową [6]. Po powrocie do Polski Wanda Lankajtes wprowadzała w życie nowe doświadczenia razem ze współpracownikami w celu udoskonalania tworzącego się pielęgniarstwa środowiskowego. Wzory już istniejące nie były na tyle elastyczne, aby je można było zastosować w Polsce, która dopiero rozpoczynała budowanie podstaw pielęgniarstwa. Dlatego wymagały one licznych zmian. Po dokładnej analizie, jeszcze w tym samym roku 1934, innowatorskie wzory pielęgnowania w środowisku zamieszkania zostały wprowadzone na terenie miasta Warszawy [3].

Ostatni wyjazd stypendialny z ramienia Fundacji Rockefellera, na który wyjechała do Stanów Zjednoczonych i Kanady w 1934 roku, dał jej możliwość zapoznania się z metodyką nauczania uczennic szkół pielęgniarstwa społecznego [13]. W celu pogłębienia wiedzy ukończyła roczne studia podyplomowe w zakresie kształcenia pielęgniarek [3].

Ankietowanie pielęgniarek społecznych

Wanda Lankajtes była osobą niezmiernie aktywną. Pracowała jako nauczyciel w Warszawskiej Szkole Pielęgniarek, a w latach 1929–1933 dodatkowo na stanowisku inspektorki w poradni przeciwgruźliczej w War-

szawskim Towarzystwie Przeciwgruźliczym [8]. Uczestniczyła w licznych kontrolach w poradniach, obejmujących swą opieką osoby dotknięte problemem gruźlicy. Celem kontroli było dążenie do utrzymania jak najwyższego poziomu usług świadczonych przez pielęgniarki wobec podopiecznych. Analiza wyników pozwoliła Wandzie Lankajtes na opracowanie regulaminów dla pielęgniarek środowiskowych oraz zasad niezbędnych w grupie zawodowej pielęgniarek. Widziała ogromną potrzebę pomocy dzieciom z rodzin zagrożonych wystąpieniem gruźlicy, co było ważne w okresie braku skutecznego sposobu leczenia osób chorych na gruźlicę [2].

Od listopada 1931 roku do czerwca 1932 roku Wanda Lankajtes była odpowiedzialna za prowadzenie „ankiety w sprawie racjonalizacji pracy pielęgniarek społecznych” z inicjatywy Wydziału Zdrowia miasta stołecznego Warszawy i Departamentu Służby Zdrowia. „Celem ankiety było dokładne zaznajomienie się z metodami i warunkami pracy pielęgniarek społecznych oraz z wynikami pracy, a na podstawie zauważonych braków i nieprawidłowości — przedstawienie wniosków w sprawie zmian i poprawek” [14]. Badania przeprowadzono na podstawie kwestionariusza skonstruowanego przez Komisję Ankietową, analizy dokumentacji podopiecznych oraz bezpośredniej obserwacji pracy pielęgniarek w poradni i w czasie wizyt domowych. Dały one możliwość oceny funkcjonowania ówczesnych Ośrodków Zdrowia i Samodzielnych Poradni Społecznych. Wśród wielu zalet dostrzeżono też wady i niedoskonałości. Braki dotyczyły dobrze wykwalifikowanej kadry pielęgniarskiej. Niewiele ponad połowa pielęgniarek (58%) posiadała pełne kwalifikacje zawodowe. W 7 z 13 ankietowanych ośrodkach nie było w ogóle pielęgniarek po szkole pielęgniarskiej. Niedoskonałości zauważono w instrukcji pracy, kwestionariuszach do gromadzenia danych o podopiecznym oraz w programie adaptacji pielęgniarek do warunków pracy. Pielęgniarki zgłaszały także trudności w podejmowaniu samokształcenia spowodowane brakiem dostępu do aktualnej, fachowej literatury [14]. Braki nie wynikały z zaniedbań, ale z trudnych początków tworzenia się pielęgniarstwa społecznego w Polsce [3].

Publikacje w czasopiśmie zawodowym „Pielęgniarka Polska”

W związku z rosnącym zapotrzebowaniem związanym z opieką środowiskową, wyniki badań stały się podstawą do opracowania wspólnie z Hanną Chrzanowską, redaktorką czasopisma „Pielęgniarka Polska” oraz twórczynią pielęgniarstwa parafialnego, artykułów naukowych [3]. Uwagi dotyczące pracy pielęgniarek społecznych opublikowano na łamach miesięcznika w latach 1938–1939 w cyklu: „Wytyczne pracy pielęgniarki społecznej”. Zawierały one „wskazówki metodyczne

dotyczące organizowania i prowadzenia poszczególnych działów pracy pielęgniarki społecznej” [15]. Autorki uwzględniły zarówno specyfikę środowiska miejskiego, jak i wiejskiego. Wyraziły otwartość na uwagi i spostrzeżenia pielęgniarek, które posiadały już doświadczenie w pracy w środowisku pacjenta. Artykuły zawierały informacje dotyczące zadań poradni, zasad organizacji i funkcjonowania, począwszy od warunków lokalowych, wyposażenia gabinetów zabiegowych, zasad utrzymania czystości do określenia zadań i sposobów postępowania pielęgniarki podczas pracy w poradni wobec podopiecznego [8].

Podsumowanie

W początkach rozwoju opieki środowiskowej motywacją działań na rzecz podopiecznych w środowisku ich życia była bezinteresowna chęć pomocy i służba potrzebującym. Pragnienie to powoli przekształcało się w systematyczne działania, które dały początek profesjonalnym założeniom określanym pielęgniarstwem społecznym, a później środowiskowym.

Wanda Lankajtes dostrzegała potrzebę rozwoju pielęgniarstwa społecznego w Polsce. Podjęła szereg inicjatyw, które w znacznej mierze przyczyniły się do jego upowszechnienia. Uważała, że dziedzina ta niesie ogromne pole do niezależnej od lekarza pracy pielęgniarek, które po wcześniejszym wszechstronnym przygotowaniu samodzielnie mogą realizować zadania wynikające ze specyfiki zajmowanych stanowisk. Nie była tylko teoretyczką, ale pracując w WSP oraz poradni przeciwgruźliczej, wyjeżdżając 3-krotnie na stypendia zagraniczne wzbogacała swe doświadczenie, które później przekazywała słuchaczkom i pielęgniarkom pracującym w podobnych instytucjach ochrony zdrowia na terenie Polski. Opracowywanie i publikowanie materiałów dydaktycznych było ściśle związane z zainteresowaniami Wandy Lankajtes dotyczącymi pielęgniarstwa społecznego.

Troska o pielęgniarstwo społeczne oraz działania w sprawie rozwoju tej dziedziny znajdują się w liście, jaki Hanna Chrzanowska napisała do Wandy Lankajtes w 1968 roku. W jednym z fragmentów jest widoczne zaniepokojenie pani Hanny stanem współczesnego im pielęgniarstwa: „jakże myśleć o pielęgniarstwie domowym w ramach „środowiskowego”, kiedy pielęgniarki nie chcą pielęgnować w szpitalu, w warunkach o tyle lepszych, znormalizowanych!” [16].

Wanda Lankajtes starała się, by zdobyte przez nią doświadczenia docierały do jak największej grupy pielęgniarek. Swoimi doświadczeniami dzieliła się na spotkaniach Koła Absolwentek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek oraz zjazdach Polskiego Stowarzyszenia Pielęgniarek Zawodowych, a później Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego [2].

Działania Wandy Lankajtes miały istotne znaczenie w tworzeniu podstaw pielęgniarstwa społecznego w Polsce. Systematyczna, sumienna i rzetelna praca była wyznacznikiem procesu profesjonalizacji, zakładającego nieustanny rozwój połączony z otwartością na rzecz odbiorcy świadczeń pielęgniarstkich. Odważna postawa, zaangażowanie oraz wytrwałość w dążeniu do celu dały możliwość wprowadzenia innowacji w zakresie rozwoju pielęgniarstwa społecznego w Polsce.

Podziękowania

Autorki dziękują pracownikom Archiwum przy ZG PTP za udostępnienie wybranych materiałów oraz siostrzenicy Wandy Lankajtes — Elżbiecie Horawa i jej mężowi Michałowi Horawa za poświęcony czas, rozmowę i materiały.

Piśmiennictwo

- Poznańska S. Pielęgniarstwo wczoraj i dziś. PZWL, Warszawa 1988.
- Jezińska M.B. Ludzie szkoły. W: Jezińska M.B., Jabłkowska-Sochańska A., Iżycka-Kowalska A., Życka-Sroczyńska A., Chrzanowska D., Witkiewiczowa H. (red.). Pochylone nad człowiekiem. Z dziejów Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa 1921–1945. T. I. PWN, Warszawa 1991: 207–248.
- Lankajtes W. Życiorys. Warszawa. 30.12.1946. Materiały Studenckiego Koła Naukowego Historyków i Etyków Pielęgniarstwa przy Katedrze Rozwoju Pielęgniarstwa Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu. Uniwersytet Medyczny w Lublinie.
- Jezińska M.B. Warszawska Szkoła Pielęgniarska w latach 1921–1945. W: Jezińska M.B., Jabłkowska-Sochańska A., Iżycka-Kowalska A., Życka-Sroczyńska A., Chrzanowska D., Witkiewiczowa H. (red.). Pochylone nad człowiekiem. Z dziejów Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa 1921–1945. T. I. PWN, Warszawa 1991: 93–144.
- Wywiad z E. i M. Horawa (siostrzenicą Wandy Lankajtes) dnia 15 maja 2003 roku.
- Bogusz J. (red.). Encyklopedia dla pielęgniarek. Wyd. II zmienione i uzupełnione. PZWL, Warszawa 1982.
- Odpis księgi ewidencyjnej słuchaczek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek za lata 1921–1941. Materiały z Archiwum Koła Absolwentek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa przy Polskim Towarzystwie Pielęgniarskim, Warszawa, al. Reymonta 8, nr inwent. 4.
- Lankajtes W. Życiorys. Warszawa, 11.06.1968. Materiały Studenckiego Koła Naukowego Historyków i Etyków Pielęgniarstwa przy Katedrze Rozwoju Pielęgniarstwa Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu. Uniwersytet Medyczny w Lublinie.
- Iżycka J. Rys historyczny powstania i działalności Warszawskiej Szkoły Pielęgniarek. Biuletyn PTP, ZG PTP Warszawa 1980; 4: 15–32.
- Owczarska-Jezińska M.B. kurs XXVII. Wspomnienie o Warszawskiej Szkole Pielęgniarstwa. Materiały z Archiwum Koła Absolwentek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa przy Polskim Towarzystwie Pielęgniarskim, Warszawa, al. Reymonta 8.
- Paclawska I. Kurs XXVII. Wspomnienie o Warszawskiej Szkole Pielęgniarstwa, Materiały z Archiwum Koła Absolwentek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa przy Polskim Towarzystwie Pielęgniarskim, Warszawa, al. Reymonta 8.
- Jezińska M.B. (red.). Pochylone nad człowiekiem. Z dziejów Warszawskiej Szkoły Pielęgniarstwa 1921–1945. T. II. PWN, Warszawa 1991.
- Materiały archiwalne rodziny W. Lankajtes: Sprawozdanie Zarządu Fundacji WSP za czas od 14 czerwca 1934 do 16 grudnia 1935 r.
- Chrzanowska H., Lankajtes W. Sprawozdanie z ankiety w sprawie racjonalizacji pracy pielęgniarek społecznych. Materiały archiwalne członków rodziny W. Lankajtes, s. 1.
- Chrzanowska H., Lankajtes W. Wytoczne prace pielęgniarki społecznej. Pielęgniarka Polska 1938: 2; 46.
- List Hanny Chrzanowskiej do Wandy Lankajtes, 23.05.1968. Materiały Studenckiego Koła Naukowego Historyków i Etyków Pielęgniarstwa przy Katedrze Rozwoju Pielęgniarstwa Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu. Uniwersytet Medyczny w Lublinie.